

Оксана Володимирівна Панькова,*канд. соц. наук, доцент*

Інститут економіки промисловості НАН України

вул. Марії Капніст, 2, м. Київ, 03057, Україна

E-mail: pankovaiep@gmail.com<https://orcid.org/0000-0002-2003-8415>;**Олександр Юрійович Касперович,***молодший науковий співробітник*

Інститут економіки промисловості НАН України

вул. Марії Капніст, 2, м. Київ, 03057, Україна

E-mail: a_kasp@ukr.net<https://orcid.org/0000-0003-1169-9681>

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПРАВОВОЇ ЗАХИЩЕНОСТІ ПЛАТФОРМНИХ ЗАЙНЯТИХ І ПРІОРИТЕТИ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

На основі аналізу та узагальнення результатів експертного опитування, у підготовці та проведенні якого автори взяли безпосередню участь, досліджено проблеми та можливості створення системи соціального і правового захисту працюючих у платформному сегменті зайнятості з урахуванням умов воєнного стану та потреб післявоєнного відновлення України.

Визначено основні причини, що перешкоджають правовій та соціальній захищеності платформних зайнятих. Ключовими серед них є такі: правова невизначеність статусу суб'єктів трудових платформ (як платформних працівників, так і самих трудових платформ); низькі можливості колективного представництва інтересів зайнятих на платформах; небажання працівників офіційно реєструватися та декларувати свої доходи тощо. Визначено сукупність чинників соціального, інформаційно-комунікативного, організаційно-управлінського та технічного характеру, що виникають у процесі взаємодії суб'єктів платформної економіки і посилюють соціальну та правову незахищеність платформних зайнятих. Одержані результати проінтерпретовано в контексті введення воєнного стану в Україні.

Встановлено, що базовою передумовою формування дієвої системи соціального та правового захисту платформних зайнятих є створення законодавчо регламентованої системи взаємодії суб'єктів платформного сегменту зайнятості. Це потребує відповідного нормативно-правового, організаційно-управлінського забезпечення, формалізації та виходу з «тіні» відносин на трудових платформах, створення механізмів сталого представництва інтересів суб'єктів платформної економіки. Обґрунтовано якісні характеристики дієвої системи забезпечення правового та соціального захисту зайнятих на цифрових платформах, пріоритетність ключових заходів для забезпечення ефективності процесу їхнього соціального захисту.

Розроблено схему концептуалізації процесу формування регуляторної політики, зорієнтовану на можливості забезпечення соціальної та правової захищеності зайнятих на платформах працівників. Авторська розробка узгоджується з основними настановами Директиви про поліпшення умов роботи працівників цифрових платформ для європейських країн. Обґрунтовано пріоритетні напрями регуляторної політики щодо пом'якшення впливу воєнного стану на ринок праці та перспектив подальшого післявоєнного відновлення України.

Ключові слова: платформна економіка, воєнний стан і післявоєнне відновлення, трудові платформи, платформна зайнятість, соціально-трудова відносина, соціальний та правовий захист.

JEL: E24, E26, E27, J21, J23

© О. В. Панькова, О. Ю. Касперович, 2022

Повномасштабна збройна агресія РФ проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 р., катастрофічно вплинула на соціальне та економічне життя українського суспільства, розвиток глобальної економіки. Наслідки масштабних воєнних дій створюють величезну гуманітарну кризу, посилюють міжнародні продовольчі небезпеки, перш за все для економік та країн, що розвиваються. Згідно з дослідженням Світової організації торгівлі (СОТ) імітаційної моделі глобальної економіки (WTO, 2022) криза цього року може загальмувати зростання світового ВВП на 0,7-1,3%; скоротити майже вдвічі рівень зростання світової торгівлі (падіння з 4,7%, прогнозованого СОТ у жовтні 2021 р., до 2,4-3% у 2022 р).

Російсько-український збройний конфлікт радикально змінив усі попередні плани та пріоритети щодо забезпечення соціально-економічного розвитку нашої країни – багато напрямів хоч і не втратили своєї актуальності, але їх реалізацію відсунуто на невизначене майбутнє, певні пріоритети, частково чи повністю, скасовано. Руйнівного впливу зазнала також і соціально-трудова сфера, про що свідчать аналітичні дослідження Міжнародної організації праці (МОП) (ILO, 2022). Тому Україна потребує переосмислення магістральних трендів розвитку соціально-економічної системи (у тому числі трудової сфери), розроблення чіткого бачення того, які з них втрачають свою актуальність, а які стають пріоритетними в умовах воєнного стану та подальшого післявоєнного відновлення країни і національної економіки.

На думку вітчизняних фахівців, в умовах воєнного стану відбулася мобілізація економіки України, насамперед, за рахунок самоорганізації складових національної децентралізованої економічної моделі, потужності загальнонаціональних системоутворюючих мереж і масової підтримки світової спільноти (Жаліло, 2022). Серед складових національної децентралізованої економічної моделі особливу роль відіграє цифровізація економіки й управління, що забез-

печує поєднання децентралізованих процесів у цілісну систему. Так, стійкість електронної платіжної системи дозволила уникнути колапсу розрахунків, врятувала мільйони переселенців від гуманітарної кризи, зберегла споживчий попит. Електронний документообіг, включно з електронним оформленням надання соціальних послуг, дозволив швидко перебудувати системи управління й соціальної підтримки, а також стає в нагоді при релокації підприємств. Досвід дистанційної роботи і телекомунікацій за часів карантину уможливив збереження зайнятості та скоординованості дій без перебільшення сотень тисяч людей (Жаліло, 2022). Збереження можливості працювати віддалено масштабує неофісні форми організації праці, і для працівників віддалена робота під час збройного протистояння надає шанс підтримувати зайнятість за місцем працевлаштування, для роботодавців – це спроба відновити призупинену діяльність чи продовжувати функціонування підприємств із дотриманням вимог безпечного перебування на територіях, де не ведуться активні бойові дії (Колот, Герасименко, 2022, с. 69). Отже, в умовах воєнної агресії одним із ключових трендів стійкості соціально-економічної системи є цифровізація економіки, поширення дистанційної, цифрової (платформної) зайнятості.

Цифровізація економіки та швидке поширення дистанційної, цифрової (платформної) зайнятості стали ключовими трендами сучасності, що генерує принципово новий «порядок денний» як в світовому, так і в національному суспільно-політичному та науковому дискурсі щодо майбутнього світу праці. Цифровізація економіки передбачає використання принципово нових моделей організації бізнесу та економічних відносин, появу нових суб'єктів – цифрових платформ, платформних зайнятих, що здійснюють діяльність на основі цифрових технологій. Такі моделі дозволяють значно розширити цільову аудиторію. При цьому цифрові дані стають фактором виробництва. Основним завданням цифрових трудових

платформ виступає створення технологічної бази для комунікації великої кількості користувачів, реалізації попиту та пропозицій надання он-лайн-послуг, розроблення і застосування програмних продуктів тощо.

Фактично, в сегменті платформної зайнятості формується принципово новий тип соціально-трудових відносин (СТВ), який втрачає велику кількість ключових ознак, притаманних традиційним СТВ. Ці процеси не пов'язані з умовами воєнного стану. Основними ознаками нової системи СТВ у цифровій економіці є такі: на зміну стійкості, довгостроковості, формальності традиційних соціально-трудових відносин і трудовим колективам (як важливим складовим традиційної економіки) приходять нестабільні, ситуативні, короткострокові, неформальні відносини та тимчасові (часто – віртуальні) трудові колективи (команди, робочі групи), які виникають у платформній економіці. Платформи дозволили багатьом раніше виключеним із ринку праці людям знайти роботу. Відносини, що виникають на цифрових платформах, є менш стабільними, тому що можуть припинитися після виконання конкретного завдання і не гарантують постійного доходу. Тому актуалізується проблема забезпечення соціального та правового захисту працівників платформного сегменту зайнятості. І проблема ця пов'язана, насамперед, із радикальною невідповідністю традиційних систем і механізмів соціального та правового захисту найманих робітників із соціально-трудовими відносинами, що виникають у платформній економіці. Природа традиційної системи СТВ, на підґрунті якої побудовані існуюча нормативно-правова, інституційна система соціального захисту, відповідна регуляторна політика, – це тривалі формалізовані законодавчо визначені відносини між праців-

ником і роботодавцем, колективне представництво інтересів, регламентована й усталена система взаємодії сторін соціального діалогу (працівник – роботодавець – держава) на різних рівнях управління, наявність трудових колективів, адміністрацій, профспілок тощо.

Стійкість національної економіки та сфери праці в умовах воєнного стану потребує термінового та всеосяжного залучення потенціалу сучасних цифрових і комунікативних технологій, поширення в Україні дистанційних форм роботи, переходу на нові моделі організації праці в інтернет-просторі, розвитку зайнятості на цифрових трудових платформах¹. Це дозволяє зберегти можливості працювати, отримувати доходи (можливо нестабільні, тимчасові) для життєзабезпечення, що є певним виходом в умовах воєнного стану для зайнятого населення – як для вимушених переселенців, які виїхали за межі країни, так і для тих, хто залишився в Україні. Руйнівний вплив широкомасштабної збройної агресії на ринок праці, призупинення діяльності підприємств і трудових колективів актуалізують якнайширше використання дистанційних форм роботи, що є важливим і для працівників, і для роботодавців, і для економіки країни.

При цьому в умовах воєнного стану традиційна система СТВ підлягає законодавчим змінам (Верховна Рада України, 2022а) вбік скорочення соціальних і трудових прав як працівників, так і роботодавців, до того ж ця система повністю руйнується на територіях, де безпосередньо ведуться бойові дії, на тимчасово окупованих територіях тощо. Дистанційна, цифрова (платформна) зайнятість у нових умовах є виправданою, оскільки дозволяє працювати і тим, хто виїхав в інші, більш безпечні регіони

¹ Цифрові трудові платформи стали повноцінними елементами інфраструктури сучасних національних і глобальних ринків праці, вони забезпечують як вільний доступ до вакансій глобального, національного, локального рівня суб'єктам ринку праці (Азьмук, 2019, с. 67); підвищують рівень конкуренції та створюють умови для цифрової взаємодії між замовниками та виконавцями послуг, концентрують цифровий трудовий капітал і фактично перебувають поза зоною моніторингу й законодавчого регулювання національними інститутами в економічній сфері.

країни, і тим, хто виїхав за межі України, і тим, хто перебуває на територіях збройного протистояння. Незважаючи на те що режим воєнного стану фундаментально змінює умови функціонування трудової сфери та коригує пріоритети, він не змінює сутності та специфіки функціонування платформного сегменту зайнятості – перспектив і можливостей, проблем і загроз, які при цьому виникають (хоча конкретні прояви, гострота, масштаб цих загроз і проблем можуть суттєво змінюватися в умовах збройної агресії).

У зв'язку з цим загострюється проблема регламентації соціального та правового захисту працівників платформного сегменту зайнятості, потреба в оновленні існуючих (традиційних) систем та інститутів соціального захисту працюючих через розроблення механізмів гармонійного узгодження традиційних форм СТВ із новітніми, мережевими, цифровими (що виникають перш за все в платформному сегменті зайнятості). Зрозуміло, що проблема соціальної та правової захищеності зайнятих на платформах працівників потребує якнайшвидшого розв'язання. До того ж, цифрові платформи можуть виступити дієвим інструментом розвитку цифрової економіки країни в умовах воєнного стану та її післявоєнного відновлення.

У науковому та прикладному вимірах проблематика цифровізації економіки, платформної зайнятості та можливостей, що виникають у царині новітніх трендів сучасності в трудовій сфері, досліджується як за кордоном, так і в Україні. Кількість досліджень, присвячених впливу платформної економіки та платформної зайнятості на світ праці, як і спектр досліджуваних питань, постійно зростає. На цих питаннях фокусуються провідні профільні міжнародні організації та структури ЄС, приділяючи цим питанням усе більшу увагу (ILO, 2021; ILO, 2021a; Eurofound, 2018; CEPS 2018; Chaibi, 2020). Досить показовим є той факт, що Міжнародна організація праці (МОП) свій щорічний «флагманський» звіт

(Flagship Report) за 2021 р. присвятила ролі цифрових трудових платформ у процесах трансформації світу праці (ILO, 2021a). У цих роботах значна увага приділяється також питанням забезпечення соціального та правового захисту платформних працівників. Сьогодні з'являються аналітичні міжнародні дослідження щодо впливу збройного конфлікту в Україні, які мають загальний оціночний характер і не торкаються безпосередньо питань платформної зайнятості (ILO, 2022).

В Україні кількість вітчизняних досліджень, присвячених цифровому сегменту ринку праці та платформній зайнятості, їхньому впливу на економіку України, проблемам і викликам, які вони генерують, також постійно зростає. Коло питань, що досліджуються в цьому контексті, є надзвичайно широким та багатоаспектним: від соціально-філософського аналізу наслідків цифровізації для світу праці, національної економіки (мега- та макрорівні) до суто прикладних аспектів функціонування цифрових трудових платформ і зайнятих на них. Зокрема, значущими є напрацювання А. Колота (Колот, 2021; Колот, Герасименко, 2020; Колот, Герасименко, 2021), де розроблено перспективний концепт «Праця 4.0», який певною мірою є проекцією концепції «Індустрія 4.0» для сфери праці та зайнятості та дозволяє визначити й операціоналізувати велику кількість ознак, що характеризують процеси, які відбуваються в соціально-трудої сфері під впливом цифрових трансформацій. Зазначений авторський колектив оперативно відреагував на події в Україні та проаналізував у контексті власної концепції ситуацію, пов'язану з режимом воєнного стану в Україні (Колот, Герасименко, 2022).

Взагалі контекст становлення Індустрії 4.0, неоіндустріалізації, розвитку смарт-промисловості та пов'язаних із цим проблем і перспектив формує певний дослідницький простір, у якому вивчаються процеси цифрових трансформацій економіки та суспільства, у тому числі розвитку плат-

формної економіки (Вишневський, Гаркушенко, Князєв, 2020). Поступово саме поняття «платформа» стає певним інтегруючим дослідницьким концептом, що в умовах цифровізації багатьох процесів соціально-економічного життя стає інструментом перспективних дослідницьких пошуків у різних сферах, наприклад у дослідженні перспектив цифрової платформізації процесів стратегічного управління економікою (Вишневський, 2021).

Також досить активно досліджуються питання, які безпосередньо сфокусовані на процесах формування та функціонування платформного сегменту зайнятості в Україні, зокрема розвитку трудових платформ і стратегій адаптації до цих процесів (Азьмук 2019; Азьмук, 2019а; Азьмук, 2020), динаміці та специфіці розвитку цифрової зайнятості в Україні (Aleksynska, 2021), процесах глибинних трансформацій системи соціально-трудових відносин, що виникають на платформах, різних аспектах нормативно-правового врегулювання діяльності трудових платформ і багатьох інших питаннях (Кохан, 2021; Новікова, Панькова, Азьмук, Касперович, 2021; Панькова, Касперович, 2021; Погорєлова, 2020; Сахарук, 2020; Царьов, 2020; Zaloznova, Pankova, Ostafiichuk, 2020). Дослідження впливу широкомасштабної збройної агресії проти України на її соціально-трудоу сферу ще тільки розпочалися, але вже з'явилася низка публікацій, присвячених цій тематиці (Залознова, Азьмук, 2022; DOU, 2022a; DOU, 2022b; Соціологічна група «Рейтинг», 2022), і їх кількість постійно зростає.

Однак, незважаючи на значну кількість глибоких і змістовних досліджень щодо проблем та можливостей платформної економіки в цілому та платформного сегменту зайнятості зокрема, питання забезпечення соціального та правового захисту зайнятих на платформах та розроблення відповідної дієвої регуляторної політики все ще досліджені недостатньо. Однією з причин є обмеженість емпіричної бази, особливо в аспекті становлення нової системи соціально-трудових відносин у платформній економіці, наслідків впливу «платформізації» зайнятості на якість трудового життя, соціальну та правову захищеність тощо. Певною відповіддю на цей запит стають результати тематичного експертного опитування, у підготовці та проведенні якого автори взяли безпосередню участь¹.

Мета статті полягає в узагальненні результатів експертного опитування щодо проблем та можливостей забезпечення соціальної та правової захищеності працюючих у платформному сегменті зайнятості, а також в обґрунтуванні змісту та пріоритетності напрямів відповідної регуляторної політики України в цій сфері в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення.

Ця стаття продовжує розпочате авторами дослідження впливу трансформаційних змін у сфері соціально-трудових відносин, які відбуваються у зв'язку з поширенням платформної економіки (Новікова, Панькова, Азьмук, Касперович, 2021; Панькова, Касперович, 2021), насамперед, щодо забезпечення соціальної та правової захищеності зайнятих у платформному сег-

¹ Експертне опитування проведено в рамках реалізації проєкту ІЕП НАН України щодо проблем становлення нової якості трудового життя в умовах цифрових трансформацій у серпні-жовтні 2021 р. Було опитано 110 висококваліфікованих фахівців із проблем цифровізації економіки, платформної зайнятості, ІТ-сектору. Незважаючи на те що дослідження проводилось у довоєнний час, його результати зберігають актуальність і в умовах воєнного стану. Причиною є той факт, що виявлені закономірності та проблеми пов'язані, насамперед, із специфікою функціонування платформного сегменту зайнятості, тож на суттєвому рівні всі визначені проблеми та загрози зберігають актуальність і в умовах воєнного стану. Наслідки повномасштабного вторгнення РФ стали тим чинником, який суттєво загострив проблему розвитку цифрової економіки, платформної та дистанційної зайнятості в Україні. Інтерпретацію результатів дослідження змінено відповідно до умов воєнного стану, що знайшло відображення у пропозиціях щодо напрямів регуляторної політики, висновках і перспективах їх реалізації.

менті. Визначені напрями подальших досліджень цих питань (зокрема можливості розроблення та впровадження мережових форм представництва колективних інтересів платформних працівників, пошук механізмів легалізації їхньої діяльності, напрями модернізації існуючих інститутів соціального діалогу та соціального захисту) (Панькова, Касперович, 2021, с. 36) дістали подальшого розвитку та конкретизації на основі узагальнення результатів зазначеного експертного опитування.

Значну увагу приділено саме питанням функціонування та розвитку платформного сегменту зайнятості, виявленню загроз і ризиків, які він генерує щодо забезпечення належного рівня соціальної та правової захищеності платформних працівників, пошуку найбільш перспективних напрямів їх подолання. Принципово новим і цінним є той факт, що одержані результати дослідження дозволяють розкрити ситуацію з платформною зайнятістю в Україні та обґрунтувати й уточнити цільові орієнтири формування дієвої регуляторної політики в новітніх умовах, визначені в публікації (Панькова, Касперович, 2021, с. 29-32). Трагічні реалії сьогодення, пов'язані з масштабною збройною агресією проти України, вносять фундаментальні корективи в початковий задум дослідження та радикально змінюють його контекст. І сам дослідницький задум, і проведене експертне опитування, і перші публікації за його результатами було здійснено в мирний час, до початку повномасштабного збройного конфлікту на території України. У зв'язку з цим жодних питань про особливості функціонування та розвитку платформного сегменту зайнятості в умовах воєнного стану експертам не було поставлено. Проте, як зазначено вище, експертне опитування жодним чином не втратило своєї актуальності в новітніх умовах, хоча його результати потребують глибокого переосмислення відповідно до принципово нового контексту. Результати дослідження щодо визначення пріоритетів і

можливостей формування регуляторної політики у сфері соціальної та правової захищеності зайнятих у платформному сегменті будуть проінтерпретовані відповідно до умов воєнного стану в Україні та потреб післявоєнного відновлення.

1. Проблеми забезпечення соціальної та правової захищеності працюючих у цифровому сегменті зайнятості в контексті наслідків воєнного вторгнення РФ в Україну

Вплив повномасштабної збройної агресії на сферу зайнятості України є руйнівним. Так, за оцінками МОП, у наявній ситуації активної фази бойових дій конфлікту (порівняно з довоєнною ситуацією) втрачено 4,8 млн робочих місць, тобто 30% усіх робочих місць, що існували в країні до збройного конфлікту (ILO, 2022). Згідно з результатами дев'ятого загальнонаціонального опитування Соціологічної групи «Рейтинг» станом на кінець квітня 2022 р. серед тих, хто мав роботу до збройного конфлікту, продовжують працювати 59% (у березні таких було менше – 46%). Порівняно з березнем зросла кількість тих, хто працює у звичному режимі (з 23 до 32%); 24% працюють частково або віддалено, а 3% почали працювати на новій роботі. При цьому 39% з тих, хто мав роботу до початку збройної агресії, досі не мають роботи (у березні таких було 53%, на початку квітня – 41%). Звертає на себе увагу велика кількість працюючих частково або дистанційно – 24% (Соціологічна група «Рейтинг», 2022), що є позитивним фактом збереження робочих місць в умовах збройної агресії та залучення можливостей сучасних технологій на потреби національної економіки.

Найбільш складною є ситуація із працевлаштуванням внутрішньо переміщених осіб (ВПО), яка, на думку дослідників, є загрозливою для економічної стабільності держави. Згідно з опитуванням, проведеним Фондом «Демократичні ініціативи» серед ВПО у західних областях України, 43% втратили роботу з початком збройної агресії

проти України, а 17% продовжують працювати (Фонд «Демократичні ініціативи», 2022а, с. 19). Принципово важливим є той факт, що роботу зберегли переважно ті респонденти, які змогли працювати віддалено (у режимі повної або часткової зайнятості). Часом нормальна робота неможлива, якщо підприємство, де респонденти працювали, не може продовжувати діяльність через інші фактори, пов'язані із збройним конфліктом (Фонд «Демократичні ініціативи», 2022b, с. 9). Дослідники також зазначають, що величезні міграційні потоки, викликані активними бойовими діями та впровадженням режиму воєнного стану в Україні, вплинули на появу «нових» віддалено зайнятих, серед яких ІТ-фахівці, біженці, які вимушено опинилися за кордоном і мають можливість працювати у віддаленому режимі, тимчасово переміщені в західні області, які самотужки або в складі штату своїх організацій перебувають у статусі віддалено зайнятих (Колот, Герасименко, 2022, с. 71).

Показово, що в цих катастрофічних умовах саме ІТ-індустрія виявила найбільшу життєздатність щодо відновлення своєї діяльності. Так, за результатами дослідження, проведеного спільноту ІТ-фахівців DOU, виявлено, що хоча 61% ІТ-фахівців довелося покинути свій дім і переїхати в більш безпечне місце, вже наприкінці березня 2022 р. понад 80% фахівців працювали в повному обсязі, при цьому у 77% з них рівень доходів відчутно не змінився (DOU, 2022а). Тобто з початком збройної агресії українські ІТ-фахівці через свою високу мобільність та, як правило, відсутність жорсткої робочої прив'язки можливості виконувати свою роботу до місця перебування змогли зберегти високий рівень зайнятості в ІТ-індустрії. Більше проблем виникло у компаній і фахівців, орієнтованих на український ринок. Експерти зазначають, що з урахуванням воєнного стану ситуація у сфері ІТ-індустрії так чи інакше зміниться, проте дають доволі оптимістичні прогнози щодо майбутнього ринку: запит на ІТ-фахівців

залишатиметься високим, а сама ІТ-сфера може стати новим головним рушієм економіки (DOU, 2022b). Така висока стійкість ІТ-індустрії (порівняно з іншими галузями) дає змогу сподіватись, що інші сектори економіки, у яких значна частина бізнес-процесів вибудовується на основі сучасних цифрових та інформаційно-комунікативних технологій (зокрема, діяльність трудових платформ), також матиме підвищений потенціал і темпи відновлення як в умовах воєнного стану, так і в післявоєнний період. Це додатково свідчить про актуальність та цінність результатів експертного опитування щодо проблем і можливостей забезпечення соціальної та правової захищеності працюючих у платформному сегменті зайнятості.

Отже, сучасні цифрові технології мають великий та надзвичайно важливий потенціал щодо забезпечення стабільності функціонування сфери зайнятості в Україні в умовах воєнного стану і зберігатимуть цей потенціал у період післявоєнного відновлення. Відповідно, питання соціальної та правової захищеності працюючих в умовах широкого використання дистанційних і платформних форм зайнятості залишаються одними з найважливіших як з точки зору забезпечення функціонування новітніх форм зайнятості, що виникають і поширюються в умовах цифровізації (що є загальносвітовим трендом), так і з точки зору стабілізації трудової сфери України в умовах воєнного стану.

У рамках експертного опитування важливим аспектом щодо розуміння ситуації у сфері забезпечення соціальної та правової захищеності працівників платформного сегменту зайнятості стало виявлення думки експертів щодо основних причин порушення трудових прав зайнятих на цифрових платформах та існуючих перешкод правовій і соціальній їх захищеності (рис. 1). На думку експертів, найбільш вагомими серед них є такі:

Рисунок 1 – Експертні оцінки основних причин порушень трудових прав зайнятих у платформному сегменті та чинників, що перешкоджають правовій та соціальній захищеності платформних працівників, % до тих, хто відповів

Джерело: складено авторами.

правова невизначеність статусу платформних працівників, нерегламентованість їхніх прав (80,0%);

відсутність механізму затребування відповідальності роботодавця та працівника (57,3%);

невиплата зарплати за надані працівником послуги через невиконання домовленостей з боку роботодавця (46,4%);

нерозвиненість комунікацій роботодавця з працівником (42,7%).

Отже, правова невизначеність статусу платформних працівників, нерегламентованість їхніх прав визнано найважливішою та найвагомішою причиною. Усі інші тією чи іншою мірою є похідними від неї. Також виокремлюється певна сукупність причин інформаційно-комунікативного, організаційно-управлінського та технічного характеру, що призводять до порушення трудових прав платформних працівників, а саме:

нерозвиненість комунікацій роботодавця з працівником як прояв недостатньої ефективності інформаційно-комунікативних сервісів, що надає платформа (42,7%);

неконкретизованість завдань, що ставляться перед працівником (через відсутність технічного завдання) (29,1%);

помилки та порушення протоколу роботи (угоди, контракту) самим працівником (29,1%);

значні проблеми в комунікаціях виконавця (працівника) з клієнтом (18,2%).

Щодо сукупності причин порушення трудових прав зайнятих на цифрових платформах, то слід очікувати, що в умовах руйнувань і хаосу, спричинених збройною агресією проти України, проблеми ефективної комунікації, відповідальної поведінки сторін СТВ набуватимуть усе більшої значущості, а фундаментальна проблема щодо правової невизначеності статусу платформних працівників потребуватиме якнайшвидшого вирішення.

Одним із ключових аспектів дослідження стало встановлення змісту та ієрархії чинників, що найбільшою мірою перешкоджають правовій та соціальній захищеності платформних працівників (див. рис. 1). Результати експертного опитування дозволили визначити їх за значущістю. За оцінками експертів, беззаперечними лідерами стали чинники правової невизначеності суб'єктів платформного сегменту зайнятості, а саме правова невизначеність статусу суб'єктів трудових платформ (79,1%) та правова невизначеність статусу, ролі, сфери відповідальності самої платформи як комунікативного майданчика взаємодії працівника та роботодавця (66,4%). Виявлені

чинники дозволяють зрозуміти, чому саме платформні працівники не бажають «виходити з тіні» (на цей факт вказали 63,6% експертів), адже в ситуації, коли навіть базові нормативно-правові засади у сфері діяльності трудових платформ є невизначеними, офіційна реєстрація, легалізація, ліцензування та оподаткування трудової діяльності на платформах у багатьох випадках стає не тільки небажаним для працівника, але і в певному сенсі неможливим (хоча правова неврегульованість є не єдиною причиною небажання платформних працівників виходити з «тіні» – є ще багато чинників, таких як небажання сплачувати податки, ставлення до платформної зайнятості як до додаткової та ін.).

І з суттєвим відривом від перших трьох чинників за значущістю виявилася група чинників, що перешкоджають правовій та соціальній захищеності платформних працівників через ускладнення взаємодії платформних працівників між собою та, відповідно, можливості представництва ними своїх інтересів, а саме: взаємна ізолюваність платформних працівників, індивідуалізованість і конкурентність їх діяльності на платформах (39,1%); невизначеність колективного представництва інтересів зайнятих на платформах (36,4%); сприйняття платформними працівниками своєї зайнятості як тимчасової (36,4%) та географічна дистанція, неможливість об'єднатися фізично для реалізації тих чи інших колективних дій у «реальному» світі (24,5%). Комплексний вплив цієї групи чинників є причиною низької спроможності платформних працівників до колективної дії на захист своїх прав й інтересів. Як певний прогноз можна зазначити, що руйнування соціальних зв'язків, спричинене збройною агресією проти України, ще більше ускладнить перспективи створення сталих інститутів представництва колективних інтересів платформних працівників.

Зазначені два аспекти – основні причини порушення трудових прав зайнятих на цифрових платформах та існуючі перешкоди правовій і соціальній захищеності

платформних працівників – дозволяють комплексно окреслити коло ключових проблем у платформному сегменті зайнятості, які потребують розв’язання в найближчій перспективі, та визначити пріоритети при формуванні регуляторної політики України щодо забезпечення належного рівня соціального захисту зайнятих на трудових платформах, що має особливу затребуваність в умовах воєнного стану.

2. Формалізація відносин, вихід із «тіні» та представництво інтересів як базові передумови створення дієвої регуляторної політики щодо забезпечення правової та соціальної захищеності платформних працівників в Україні

Думка, згідно з якою швидкий розвиток і поширення дистанційної та платформної зайнятості є чинником, що сприяє паралельному поширенню тіньової та неформальної зайнятості й відповідних нерегламентованих соціально-трудових відносин,

набула фактично одностайної підтримки з боку експертів – з нею погодилися 80,9% опитаних. І лише 5,5% експертів не підтримали цю позицію. Це принциповий момент, оскільки залучення платформних працівників до державних систем соціального та правового захисту безумовно потребує виходу з «тіні» соціально-трудових відносин на платформах через механізми їхньої легалізації та формалізації. Окремим завданням є також створення та введення до нормативно-правового поля відповідних форм і механізмів сталого представництва колективних інтересів платформних працівників.

У даному контексті важливою є думка експертів про визначення змісту та пріоритетності ключових першочергових кроків, які мають бути реалізовані з метою забезпечення легалізації та формалізації соціально-трудових відносин, що виникають на трудових платформах (рис. 2).

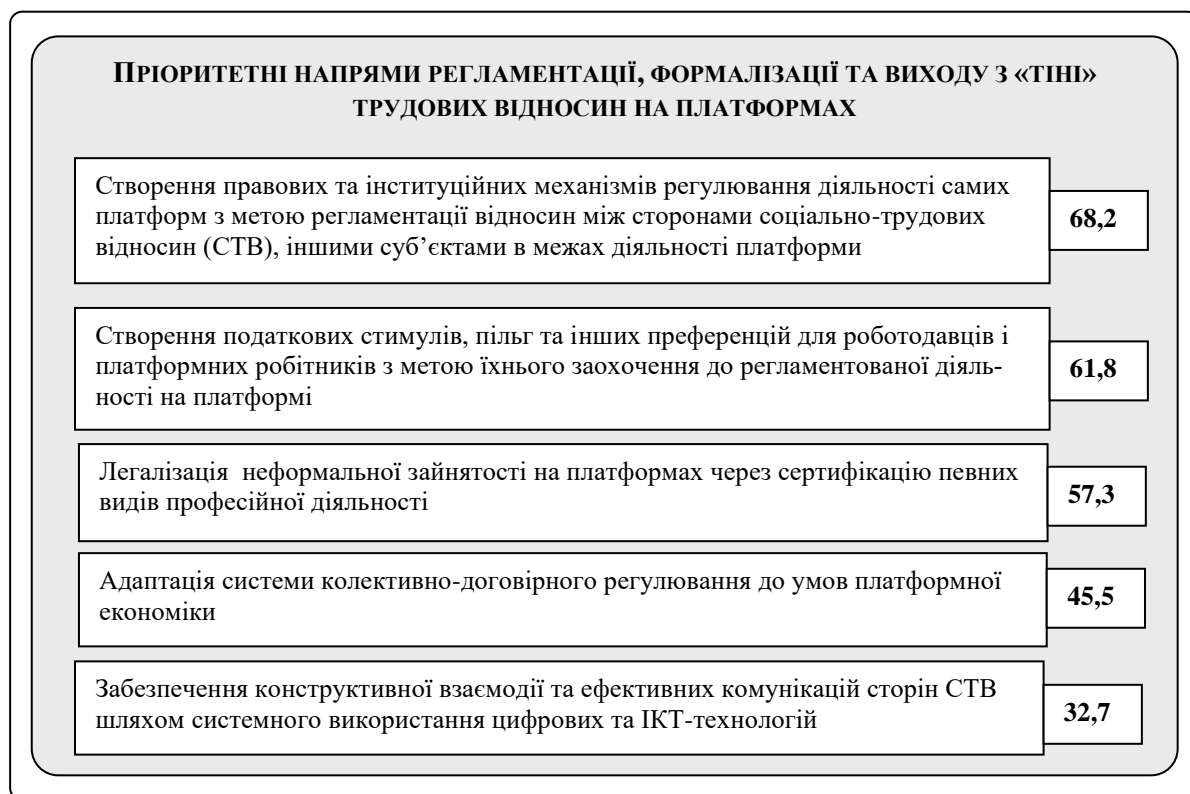

Рисунок 2 – Оцінки експертів пріоритетності напрямів регламентації, формалізації та виходу з «тіні» трудових відносин на платформах, % до тих, хто відповів

Джерело: складено авторами.

Як найбільш важливі першочергові заходи та напрями діяльності щодо виведення з «тіні» соціально-трудова відносин на платформах експерти визначили створення правових та інституційних механізмів регулювання діяльності самих платформ з метою регламентації відносин між сторонами СТВ, іншими суб'єктами в межах діяльності платформи (68,2% опитаних) і створення податкових стимулів, пільг та інших преференцій для роботодавців і платформних робітників з метою їхнього заохочення до регламентованої діяльності на платформі (61,8% експертів). Значною також виявилася підтримка експертами таких заходів і напрямів діяльності, як легалізація неформальної зайнятості на платформах через сертифікацію певних видів професійної діяльності (57,3% респондентів) та адаптація системи колективно-договірного регулювання до умов платформної економіки (45,5% експертів).

Напрямок «забезпечення конструктивної взаємодії та ефективних комунікацій сторін СТВ через системне використання цифрових та ІКТ-технологій» вважають пріоритетним 32,7% експертів. Така досить низька відносно інших напрямів оцінка певною мірою виявилася неочікуваною. Це може бути пов'язано зі сприйняттям даного напрямку значною кількістю експертів як суто технічної проблеми. Однак якщо розглядати залучення потенціалу ІКТ як основу створення сучасного, платформно- та мережево-орієнтованого середовища інформаційно-комунікативної взаємодії суб'єктів СТВ на платформах, то принципова значущість реалізації цього напрямку стає цілком очевидною.

Визначені напрями та заходи регламентації, формалізації та виходу з «тіні» трудових відносин на платформах значною мірою мають базовий і комплексний характер і за своєю фундаментальністю, багатоаспектністю та масштабністю можуть становити основу для встановлення стратегічних пріоритетів подолання тіньової та неформальної зайнятості у платформному сегменті зайнятості.

В умовах воєнного стану для забезпечення стійкості цифрового сегменту національної економіки через регламентацію, формалізацію та вихід із «тіні» трудових відносин на платформах принципово важливими є такі напрями:

1) створення правових та інституційних механізмів регулювання діяльності самих платформ з метою регламентації відносин між сторонами СТВ, іншими суб'єктами в межах діяльності платформи;

2) адаптація системи колективно-договірного регулювання до умов платформної економіки та особливостей діяльності трудових платформ;

3) забезпечення конструктивної взаємодії та ефективних комунікацій сторін СТВ через системне використання цифрових та ІКТ-технологій.

Усі інші напрями в умовах невизначеності можуть бути реалізовані поступово. Тим не менш, вони є неодмінною складовою дієвої системи соціального та правового захисту у платформному сегменті зайнятості.

У контексті визначених експертами чинників та причин, особливо щодо обґрунтування перспектив і напрямів формування суб'єктів та механізмів колективного представництва інтересів платформних працівників, важливою є точка зору експертів щодо того, хто саме може стати ефективним захисником інтересів працюючих, зайнятих на цифрових платформах та в інтернеті (рис. 3).

Серед потенційних суб'єктів, здатних виступити ефективними захисниками прав та інтересів зайнятих на цифрових платформах, в інтернеті беззаперечним лідером стали цифрові професійні об'єднання (на думку 38,2% експертів). Процес забезпечення ефективного соціального та правового захисту, за оцінками 23,6% опитаних, потребує формування державних органів влади спеціальної компетенції. Серед потенційних суб'єктів захисту прав й інтересів платформних зайнятих експерти назвали безпосередньо самих платформних працівників (14,6%), громадські правозахисні організації у сфері цифрових технологій

ПОТЕНЦІЙНІ СУБ'ЄКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ЗАЙНЯТИХ НА ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМАХ	
Цифрові професійні об'єднання	38,2
Державні органи влади спеціальної компетенції	23,6
Безпосередньо працівники	14,6
Громадські правозахисні організації у сфері цифрових технологій	12,7
Страхові організації публічно-правового статусу	10,9

Рисунок 3 – Думки експертів щодо того, хто саме може стати ефективним захисником прав та інтересів зайнятих на цифрових платформах, в інтернеті, % до тих, хто відповів

Джерело: складено авторами.

(12,7%) та страхові організації публічно-правового статусу (10,9%). Ці результати свідчать, з одного боку, про перспективність і доцільність створення мережевих профспілкових організацій, а з іншого – про доцільність розширення спектру діяльності традиційних профспілок на сферу платформної економіки та їх залучення до участі в розробленні та реалізації регуляторної політики щодо забезпечення соціального та правового захисту платформних зайнятих, через створення та використання відповідних нормативно-правових й організаційно-управлінських інструментів.

3. Основні вимоги до системи правового та соціального захисту зайнятих на цифрових платформах і ключові інструменти їх реалізації

При розробленні та реалізації регуляторної політики доцільно виходити з того, що соціальний захист зайнятих на цифрових платформах – це конституційна функція держави, спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій, які забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб зайнятих на цифрових платформах відповідно до особливого виду їх трудової діяльності. Це право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати го-

дувальника, безробіття через незалежні від них обставини, у старості, а також в інших випадках, передбачених законом. Реалізувати такий захист платформним працівникам можна за наявності правового забезпечення.

У контексті євроінтеграційного вектора розвитку України доцільно врахувати концептуальні документи щодо забезпечення прав і соціального захисту платформних працівників, що останнім часом активно розробляються та обговорюються в ЄС. Це, зокрема, пропозиції до Директиви Європейського парламенту та Ради Європи щодо поліпшення умов праці в роботі на платформах (European Commission, 2021), а також положення проєкту Директиви про працівників цифрових платформ (Chaibi, 2020), презентованої представницею лівої фракції Європарламенту Л. Шаїбі. В останньому документі містяться пропозиції, у яких закріплені основні засади соціального та правового захисту платформних працівників. Метою цього проєкту є саме захист працівників цифрових платформ шляхом узгодження їхніх трудових і соціальних прав із правами всіх інших працівників. Зокрема, пропонуються такі загальні принципи щодо умов праці та зайнятості на цифрових платформах: домовленості щодо укладання та припинення трудових договорів; макси-

мальні періоди роботи, мінімальні періоди відпочинку та мінімальний період щорічної оплачуваної відпустки; винагорода, включаючи розміри оплати понаднормової роботи; умови найму працівників, зокрема через агенції тимчасової зайнятості; функціонування алгоритмів, обробка персональних даних і гарантії права на відключення; здоров'я, безпека та добробут працівників на

виробництві; домовленості про представництво, переговори та колективні дії; механізми доступу до соціального захисту (Chaibi, 2020, с. 12; Соціальний рух, 2020).

За результатами експертного опитування визначено та оцінено основні вимоги, яким має відповідати дієва система забезпечення правового та соціального захисту зайнятих на цифрових платформах (рис. 4).

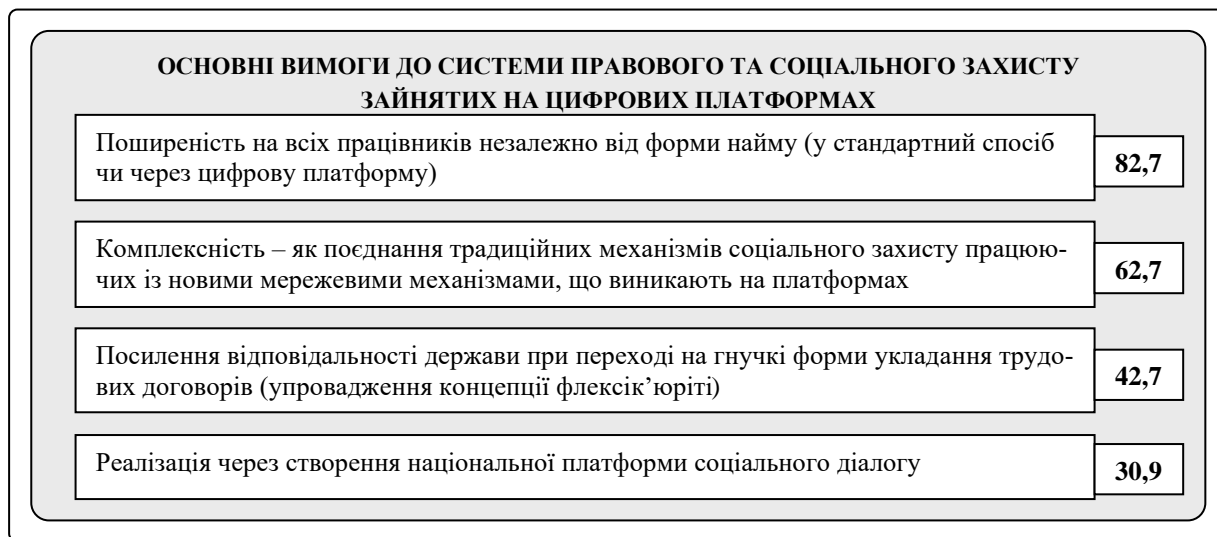

Рисунок 4 – Експертні оцінки основних вимог до дієвої системи правового та соціального захисту зайнятих на цифрових платформах, % до тих, хто відповів

Джерело: складено авторами.

Визначені експертами вимоги дозволяють розкрити такі ключові риси дієвої системи правового та соціального захисту зайнятих на цифрових платформах (відповідно до визначеної експертами значущості тих чи інших вимог), які можуть стати орієнтирами при розробленні та реалізації регуляторної політики щодо формування такої системи:

1) універсальність – система соціального та правового захисту має поширюватися на всіх працівників незалежно від форми найму (у стандартний спосіб або через цифрову платформу) (82,7% опитаних експертів);

2) комплексність – поєднання традиційних механізмів соціального захисту працюючих із новими мережевими механізмами, що виникають на платформах (62,7% голосів експертів);

3) опора на посилення відповідальності держави при переході на гнучкі форми укладання трудових договорів (упровадження концепції флексік'юриті) (42,7% опитаних);

4) реалізація через створення національної платформи соціального діалогу (30,9% опитаних експертів).

У вільних відповідях окремо були відзначені такі риси, як прозорість, зрозумілість і можливість примусу приватних осіб та роботодавців до виконання своїх зобов'язань.

Отже, визначені експертами вимоги, яким має відповідати система правового та соціального захисту зайнятих на цифрових платформах, певною мірою вже окреслюють пріоритети державної політики щодо оновлення системи соціального та правового захисту працюючих в умовах цифро-

візації економіки. При цьому повномасштабна збройна агресія проти України не впливає на зміст та ієрархію зазначених вимог, хоча може суттєво уповільнити й ускладнити процес їх реалізації.

Для втілення дієвої системи правового та соціального захисту зайнятих на цифрових платформах необхідно визначити ефективні форми державного регулювання. Для цього експертам була надана можливість визначити найбільш ефективні форми державного регулювання цифрового сегменту ринку праці.

Саме в контексті забезпечення соціальної та правової захищеності працюючих в умовах цифровізації найбільш значущими формами та напрямками такого регулювання, на думку експертів, є такі:

1) формування єдиної національної цифрової платформи (майданчика) для взаємодії роботодавців і працівників або самозайнятих осіб (51,8% експертів);

2) розроблення та впровадження цифрових інструментів забезпечення соціальних гарантій для зайнятих на цифрових платформах (32,7%);

3) розроблення та впровадження цифрових інструментів моніторингу у сфері цифрової зайнятості (26,4%);

4) сприяння з боку держави розвитку ІТ-волонтерства для зменшення «цифрового розриву» між поколіннями у сфері праці (18,2%).

Як в умовах воєнного стану, так і за мирних часів вирішення проблем, пов'язаних із необхідністю суттєвого оновлення традиційної системи СТВ і соціального діалогу при цифровізації, залишаються пріоритетними та мають стати предметом як державного, так і договірної регулювання. В Україні основним рамковим документом щодо колективно-договірної регулювання та розв'язання гострих питань в соціально-трудовій сфері на національному рівні управління є Генеральна угода. Тож перед експертами також було поставлене питання щодо напрямів оновлення Генеральної угоди в контексті процесів, пов'язаних із впливом цифровізації на соціально-трудову

сферу. Думка експертів про необхідність включення питань платформної зайнятості до положень нової Генеральної угоди виявилася фактично одноставною: 78,2% експертів вважають, що Генеральна угода обов'язково має включати ці питання. Лише 4,5% експертів дотримуються протилежної думки. Показовим виявився факт того, що 17,3% опитаних не надали відповідь на це питання. Однією з причин високої частки експертів, які не визначилися з відповіддю, виступає нормативно-правова нерегламентованість статусів, відсутність колективного представництва інтересів суб'єктів СТВ, що здійснюють діяльність на цифрових платформах (це є необхідною умовою колективно-договірної регулювання), правова невизначеність статусу цифрових трудових платформ, невідповідність засад новітніх мережево-цифрових форм СТВ у платформній економіці та засад функціонування традиційної системи СТВ і соціального діалогу, оскільки без вирішення цих питань включення платформної зайнятості до положень нової Генеральної угоди може бути лише декларативним.

4. Формування «порядку денного» та визначення пріоритетних напрямів регуляторної політики щодо формування системи соціального захисту працюючих у платформному сегменті зайнятості в умовах воєнного стану

На законодавчому рівні безпосередньою реакцією держави на загрози та виклики, що спричинила збройна агресія проти України, у сфері зайнятості та соціального захисту стало прийняття таких важливих нормативно-правових актів: законів України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» (Верховна Рада України, 2022а) та «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування сфер зайнятості та загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття під час дії воєнного стану» (Верховна Рада України, 2022б).

Зазначені нормативно-правові акти в цілому спрямовані на підвищення соціаль-

ної захищеності громадян в умовах воєнного стану, у першу чергу шляхом спрощення існуючих й упровадження нових процедур щодо забезпечення соціального захисту категорій населення, які постраждали внаслідок збройної агресії, зокрема питання щодо спрощення порядку отримання статусу безробітного та виплати допомоги по безробіттю. Також передбачено можливість отримання такого статусу дистанційно, за спрощеною процедурою – через застосунок або портал «Дія». Окрему увагу приділено проблемам працевлаштування вимушених переселенців, а саме стимулюванню роботодавців, які працевлаштовують ВПО. Передбачено заходи щодо стимулювання самозайнятості та підприємницької діяльності, у тому числі шляхом надання одноразової фінансової допомоги для організації підприємницької діяльності, супроводження та консультування протягом двох років із дня державної реєстрації юридичної особи або фізичної особи-підприємця, які отримали таку фінансову допомогу. На професійні спілки покладається додаткова функція щодо максимального сприяння забезпеченню обороноздатності держави, а також забезпечення громадського контролю за мінімальними трудовими гарантіями, що встановлюються на період дії воєнного стану.

У той же час зазначені нормативно-правові акти не містять якихось окремих пунктів щодо залучення потенціалу сучасних цифрових технологій і новітніх форм зайнятості (за винятком використання дистанційних форм взаємодії при порядку отримання статусу безробітного та врегулювання окремих питань щодо взаємодії з роботодавцем – звільнення та ін.).

Поєднання результатів попередніх досліджень й експертного опитування з урахуванням умов воєнного стану дозволяє запропонувати схему змістовної концептуалізації розроблення регуляторної політики щодо забезпечення соціальної та правової захищеності у платформному сегменті зайнятості (рис. 5).

Результати експертного дослідження у поєднанні із запропонованим підходом до

концептуалізації розроблення регуляторної політики дозволили обґрунтувати пріоритетні напрями регуляторної політики України щодо формування системи соціального захисту працюючих у платформному сегменті зайнятості. Ці напрями конкретизують визначені в публікації (Панькова, Касперович, 2021, с. 33-34) цільові пріоритети цієї політики, але вже в контексті воєнного стану та потреб післявоєнного відновлення (рис. 6).

Отже, у результаті дослідження визначено пріоритетні напрями регуляторної політики України щодо формування системи соціального захисту працюючих у платформному сегменті зайнятості, у тому числі з урахуванням умов воєнного стану та можливостей післявоєнного відновлення:

1. Формування комплексної стратегії щодо відновлення потенціалу неоіндустріального розвитку в умовах цифровізації, мережізації та платформізації взаємодії суб'єктів соціально-економічного розвитку (з урахуванням зростаючої ролі та питомої ваги платформної економіки та платформного сегменту зайнятості у структурі національної економіки).

2. Посилення суб'єктності держави (її ролі та функцій) у процесах регулювання розвитку платформної економіки та платформної зайнятості в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення (у першу чергу щодо залучення її потенціалу до забезпечення стабільного функціонування соціально-трудової сфери в умовах воєнного стану, у тому числі з використанням ресурсів й інструментів державно-приватного партнерства в цій сфері).

3. Формування якісно нової взаємодії у тріаді «суспільство-державо-бізнес» шляхом створення відповідного нормативно-правового та організаційно-управлінського підґрунтя, адекватного як умовам становлення й особливостям функціонування платформної економіки з характерною для неї системою СТВ (у тому числі розвитку смарт-промисловості), так і умовам воєнного стану та вимогам післявоєнного відновлення України.

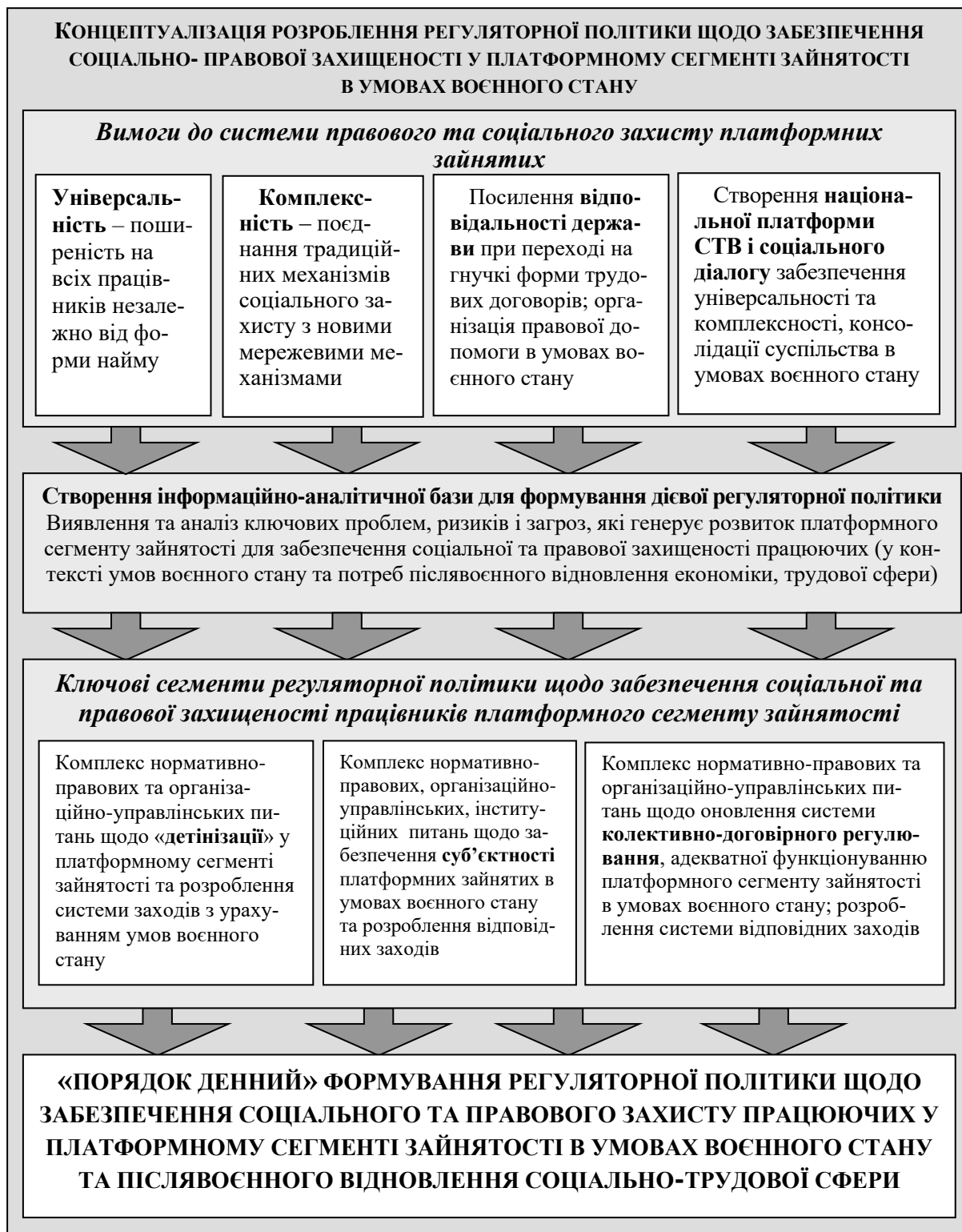

Рисунок 5 – Концептуалізація розроблення регуляторної політики щодо забезпечення соціальної та правової захищеності зайнятих на трудових платформах в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення соціально-трудої сфери

Джерело: розроблено авторами.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРАЦЮЮЧИХ У ПЛАТФОРМНОМУ СЕГМЕНТІ ЗАЙНЯТОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

1. Формування комплексної стратегії щодо відновлення потенціалу неоіндустріального розвитку в умовах цифровізації, мережизації та платформізації взаємодії суб'єктів соціально-економічного розвитку

2. Посилення суб'єктності держави (її ролі та функцій) у процесах регулювання розвитку платформної економіки та платформної зайнятості в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення

3. Формування якісно нової взаємодії у триаді «суспільство-держава-бізнес» шляхом створення відповідного нормативно-правового та організаційно-управлінського підґрунтя

4. Розроблення та впровадження системи заходів щодо залучення потенціалу трудових платформ для працевлаштування вимушених переселенців у місцях їх тимчасового перебування

5. Удосконалення існуючої системи договірної та державного регулювання у сфері праці та зайнятості відповідно до вимог платформної економіки з урахуванням умов воєнного стану та потреб післявоєнного відновлення трудової сфери

6. Забезпечення сталого представництва інтересів основних суб'єктів соціально-трудова відносин у секторі цифрової (платформної) економіки

7. Сприяння виходу платформних працівників та роботодавців із «тіні» та формалізації відносин між ними

8. Створення Національної платформи соціально відповідального партнерства (СВП) як інформаційно-комунікативного майданчика взаємодії суб'єктів СТВ в умовах цифровізації та поширення платформної економіки

9. Розроблення та реалізація комплексної політики державного та договірної регулювання щодо гармонізації соціально-економічного, трудового, цифрового, неоіндустріального розвитку

10. Перетворення системи соціального захисту на цілісний об'єкт цифровізації шляхом забезпечення скоординованої та комплексної інформатизації діяльності інституцій соціального захисту

Рисунок 6 – Пріоритетні напрями регуляторної політики України щодо формування системи соціального захисту працюючих у платформному сегменті зайнятості в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення

Джерело: розроблено авторами.

4. Розроблення та впровадження системи заходів щодо залучення потенціалу трудових платформ для працевлаштування вимушених переселенців у місцях їх тимчасового перебування (у першу чергу шляхом створення відповідних механізмів державно-приватного партнерства).

5. Удосконалення існуючої системи договірної та державного регулювання у сфері праці та зайнятості відповідно до вимог платформної економіки з урахуванням потреб воєнного стану та післявоєнного відновлення трудової сфери (у першу чергу через формування сприятливого нормативно-правового, інформаційно-комунікативного, інституційного, науково-методичного, організаційно-управлінського забезпечення для трансформації системи СТВ в умовах цифрової платформізації соціально-трудої сфери).

6. Забезпечення сталого представництва інтересів основних суб'єктів соціально-трудої відносин у секторі цифрової (платформної) економіки, перш за все платформних працівників і роботодавців (шляхом розроблення та впровадження відповідних нормативно-правових та організаційно-управлінських механізмів, залучення потенціалу традиційних профспілок через розширення й осучаснення напрямів їх діяльності, створення нових мережевих профспілок, розроблення регламентів діяльності цифрових трудових платформ тощо).

7. Сприяння виходу платформних працівників і роботодавців із «тіні» та формалізації відносин між ними (шляхом упровадження відповідних механізмів у платформному сегменті зайнятості, з окремою увагою до представництва та захисту прав переселенців, які знаходять заробіток через цифрові платформи в умовах воєнного стану).

Окремо слід відзначити пріоритети, спрямовані на перспективний період післявоєнного відновлення, коли визначаються конкретні умови та зміст діяльності щодо їхньої реалізації.

8. Створення Національної платформи соціально відповідального партнерства

(СВП) як інформаційно-комунікативного майданчика взаємодії суб'єктів СТВ в умовах цифровізації та поширення платформної економіки з акцентом на особливості та потреби післявоєнного відновлення економіки загалом і соціально-трудої сфери зокрема.

9. Розроблення та реалізація комплексної політики державного і договірної регулювання щодо гармонізації соціально-економічного, трудового, цифрового, неіндустріального розвитку для забезпечення стійкості в умовах цифровізації та післявоєнного відновлення України.

10. Перетворення системи соціального захисту на цілісний об'єкт цифровізації шляхом забезпечення скоординованої та комплексної інформатизації діяльності інституцій соціального захисту працюючих (зокрема шляхом створення умов для переходу на електронний документообіг, стандартизацію та автоматизацію звернень громадян, підвищення рівня цифрових компетентностей у працівників сфери соціального захисту, залучення потенціалу Національної платформи СВП до цифровізації соціального захисту та ін.).

Висновки

1. В умовах повномасштабної збройної агресії проти України соціально-трудова сфера зазнала значного руйнівного впливу. У цій ситуації гостро актуалізувався запит на стійкість ринку праці, відновлення діяльності трудових колективів, підприємств, яка була порушена збройним протистоянням. Для людей, які вимушено покинули місця свого постійного проживання через активні бойові дії та здебільшого втратили свої робочі місця, життєвою необхідністю стає пошук роботи або хоч якогось заробітку з використанням будь-яких можливостей, у тому числі тих, які надають трудові платформи. Руйнівний вплив збройної агресії проти України суттєво підвищив попит на використання дистанційних форм роботи та залучення потенціалу і можливостей трудових цифрових платформ. Очевидно, що цей попит зростатиме і в період післявоєнного відновлення України. Акту-

алізувався запит на розроблення та впровадження дієвої регуляторної політики України щодо широкого використання платформних і дистанційних форм зайнятості, у тому числі в аспекті забезпечення соціально-правового захисту платформних зайнятих.

2. Експертне опитування, аналіз результатів якого є важливою змістовною складовою даного дослідження, проводилося ще за мирного часу. Однак питання, які досліджувались, стосувалися в основному сутнісних ознак і процесів, що мають відношення до забезпечення якості трудового життя в умовах цифровізації (зокрема в аспекті соціальної та правової захищеності працюючих у платформному сегменті зайнятості). Саме ця зосередженість на сутнісних аспектах дозволяє результатам дослідження зберегти свою актуальність і в умовах воєнного стану, і в умовах післявоєнного відновлення. Повномасштабна збройна агресія проти України радикально змінює контекст, певні форми, прояви, гостроту загроз, які генерує для соціально-трудова сфера поширення платформної зайнятості, але не змінює їхньої сутності. Тому при певній додатковій інтерпретації та контекстуалізації реалій воєнного стану фактично всі одержані результати зберігають свою актуальність і можуть сприяти формуванню дієвої регуляторної політики України щодо формування системи соціального та правового захисту працюючих у цифровому сегменті зайнятості.

3. За результатами експертного опитування встановлено основні причини порушення трудових прав і чинники, що перешкоджають правовій та соціальній захищеності платформних працівників, а також повністю підтверджено поширену в науково-практичному дискурсі думку про відсутність нормативно-правової визначеності функціонування платформного сегменту зайнятості. Виявлено, що підґрунтям причин порушення трудових прав і чинників, що перешкоджають правовій та соціальній захищеності платформних працівників, є правова невизначеність статусу суб'єктів

трудова платформа (правова невизначеність статусу платформних працівників, нерегламентованість їхніх прав, а також правова невизначеність статусу, ролі, сфери відповідальності самої платформи як комунікативного майданчика взаємодії робітника та роботодавця). Важливим чинником незахищеності виявилось небажання працівників «виходити з тіні», офіційно реєструватися та декларувати свої додаткові доходи. Визначено сукупність причин соціального, інформаційно-комунікативного, організаційно-управлінського і технічного характеру, пов'язаних з особливостями взаємодії суб'єктів платформної економіки. Виявлено гострий запит на регламентованість і формування механізмів представництва інтересів суб'єктів СТВ платформної економіки (зокрема щодо можливостей колективного представництва їхніх інтересів). Усі ці причини та чинники зберігатимуть свою актуальність і гостроту в умовах як воєнного стану, так і післявоєнного відновлення, причому деякі з них імовірно матимуть тенденцію до загострення. Відповідно, регуляторна політика щодо цифрового сегменту зайнятості має враховувати виявлені проблеми при формуванні пріоритетів її реалізації.

4. Визначено основні вимоги, яким має відповідати дієва система забезпечення правового та соціального захисту зайнятих на цифрових платформах, а також зміст і пріоритетність ключових заходів щодо впорядкування та забезпечення ефективності процесу соціального захисту працюючих в умовах цифрових трансформацій. У поєднанні з осмисленням реалій воєнного стану це дозволяє сформулювати концептуальні основи створення дієвої системи соціального та правового захисту працюючих у платформному сегменті зайнятості – у формі певного «порядку денного» та визначення пріоритетних напрямів відповідної регуляторної політики, що сприятиме збалансованому розвитку платформного сегменту зайнятості та залученню його потенціалу до стабілізації соціально-трудова сфери України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення з одночасним

забезпеченням необхідного рівня соціально-правової захищеності працюючих.

5. На основі узагальнення результатів дослідження та з урахуванням умов воєнного стану визначено пріоритети і перспективні напрями регуляторної політики щодо забезпечення правової та соціальної захищеності платформних працівників:

вирішення питань нормативно-правового врегулювання функціонування платформного сегменту зайнятості, його основних суб'єктів взаємодії (СТВ);

формалізація відносин і вихід із «тіні» суб'єктів трудових платформ;

створення механізмів сталого представництва інтересів суб'єктів трудових платформ (насамперед інтересів платформних працівників, інших суб'єктів взаємодії платформного сегменту зайнятості);

формування нормативно-правового та організаційно-управлінського підґрунтя для якісно нової взаємодії у тріаді «суспільство-державна-бізнес» в умовах становлення платформної економіки, у тому числі розвитку смарт-промисловості як важливої складової післявоєнного відновлення економіки;

розроблення та реалізація комплексної політики державного і договірної регулювання щодо гармонізації соціально-економічного, трудового, цифрового, неоіндустріального розвитку для забезпечення стійкості в умовах цифровізації та післявоєнного відновлення України.

В умовах воєнного стану запит на вирішення наведених завдань суттєво зростає, оскільки платформізація економіки дозволяє розв'язувати багато питань, у тому числі щодо збереження зайнятості, підтримки бізнес-процесів в онлайн-просторі, збереження можливостей мати роботу й отримувати доходи вимушеним переселенцям, які виїхали в більш безпечні регіони України або за межі країни. Окреслені проблемні питання потребують уваги та якнайшвидшого розв'язання.

Подальші дослідження із зазначеної тематики мають здійснюватися з повним урахуванням умов і потреб воєнного стану та післявоєнного соціально-економічного

відновлення України. Пріоритетами мають стати уточнення процесів, що відбуваються у платформному сегменті зайнятості в умовах масштабної збройної агресії проти України, урахування потенційного зростання цього сегменту в умовах масового вимушеного переселення великої кількості працездатного населення. Окремим стратегічно важливим завданням стає вирішення проблеми формування дієвих механізмів залучення потенціалу платформної економіки та платформного сегменту зайнятості до забезпечення стійкості ринку праці в умовах воєнного стану та подальшого післявоєнного відновлення національної економіки України.

Література

- Азьмук Н. А. (2019). Зайнятість через цифрові платформи – нова реальність сучасної економіки: виклики та стратегії адаптації. *Економічний простір*. № 149. С. 66-80. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/152-6>
- Азьмук Н. А. (2019а). Трансформація зайнятості при переході до цифрової економіки: глобальні виклики та стратегії адаптації: монографія. Київ: Знання, 2019. 335 с.
- Азьмук Н. А. (2020). Стратегічні напрями збалансування розвитку національного ринку праці та цифрової економіки: автореф. дис. ... д-ра екон. наук / Інститут економіки промисловості НАН України. Київ. 48 с.
- Верховна Рада України (2022а). Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (Дата звернення: 25.06.2022).
- Верховна Рада України (2022b). Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування сфер зайнятості та загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття під час дії воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2220-20#Text> (Дата звернення: 25.06.2022).

- Вишневецький В. П., Гаркушенко О. М., Князев С. І., Липницький Д. В., Чекіна В. Д. (2020). Цифровізація економіки України: трансформаційний потенціал [за ред. В. П. Вишневецького та С. І. Князева]. Київ: Академперіодика. 188 с.
- Вишневецький О. С. (2021). Цифрова платформа стратегічного управління економікою України. *Економіка промисловості*. № 3 (95). С. 5-24. DOI: <http://doi.org/10.15407/econindustry.2021.03.005>
- Жаліло Я. (2022). Підгрунття перемоги України у війні економічних моделей / Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komen-tari-ekspertiv/pidgruntya-peremohy-ukrayi-pu-u-viyni-ekonomichnykh-modeley> (Дата звернення: 12.07.2022).
- Залозна Ю., Азьмук Н. (2022). Людський капітал України в умовах війни: втрати та здобутки. *Економіка та суспільство*. № 38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-59>
- Колот А. М. (2021) Праця XXI: філософія змін, виклики, вектори розвитку: монографія. Київ: КНЕУ, 2021. 488 с.
- Колот А. М., Герасименко О. О. (2020) Цифрова трансформація та нові бізнес-моделі як детермінанти формування економіки нестандартної зайнятості. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*. 2020. № 10 (1). С. 33-54. DOI: [https://doi.org/10.21511/sltp.10\(1\).2020.06](https://doi.org/10.21511/sltp.10(1).2020.06)
- Колот А. М., Герасименко О. О. (2021) «Праця 4.0» як інститут та платформа розвитку неоекономіки. *Неоекономіка та імперативи розвитку підприємництва: монографія*. Київ: КНЕУ, 2021. С. 146-180.
- Колот А. М., Герасименко О. О. (2022). Новітні формати організації трудової діяльності: природа, виклики, траєкторії розвитку. *Економіка України*. № 5. С. 59-76. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.05.059>
- Кохан В. П. (2021). Цифрова платформа як інструмент цифрової економіки. *Право та інновації*. № 1 (33). С. 29-34. DOI: [https://doi.org/10.37772/2518-1718-2021-1\(33\)-4](https://doi.org/10.37772/2518-1718-2021-1(33)-4)
- Новікова О. Ф., Панькова О. В., Азьмук Н. А., Касперович О. Ю. Становлення нової якості трудового життя в Україні в умовах цифровізації економіки: концептуалізація дослідження. *Вісник економічної науки України*. 2021. № 2 (41). С. 204-212. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.2\(41\).204-212](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.2(41).204-212)
- Панькова О. В., Касперович О. Ю. (2021). Цільові пріоритети регуляторної політики України щодо формування умов гідної праці у платформній економіці. *Економіка промисловості*. № 4 (96). С. 21-40. DOI: <http://doi.org/10.15407/econindustry2021.04.021>
- Погорелова О. С. (2020). Напрями реформування трудового законодавства в умовах поширення цифрової роботи. *Право та державне управління*. № 4. С. 43-50. DOI: <https://doi.org/10.32840/pdu.2020.4.6>
- Сахарук І. С. (2020). Перспективи правового регулювання трудової діяльності працівників цифрових платформ. *Науковий вісник публічного та приватного права*. Вип. 6. Т. 2. С. 72-79. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.6-2.13>
- Соціальний рух (2020). Що обіцяє гіг-працівникам нова директива ЄС? URL: <https://rev.org.ua/chi-zaxistit-gig-pracivni-kiv-nova-direktiva-yes/> (Дата звернення: 20.05.2022).
- Соціологічна група «Рейтинг» (2022). Дев'яте загальнонаціональне опитування: соціально-економічні проблеми під час війни (26 квітня 2022). URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/devyatyy_obschenacionalnyy_opros_socialno-ekonomicheskie_problemy_vo_vremya_vo_ynu_26_aprelya_2022.html (Дата звернення: 25.06.2022).
- Фонд «Демократичні ініціативи» (2022а). Оцінка потреб та очікувань від майбутнього внутрішньо переміщених осіб та біженців: аналітичний звіт № 1 / Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька

- Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/uploads/pdf/1108543395628f2db973e3e0.29887914.pdf> (Дата звернення: 25.06.2022).
- Фонд «Демократичні ініціативи» (2022b). Оцінка потреб та очікувань від майбутнього внутрішньо переміщених осіб та біженців: аналітичний звіт № 2 / Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/uploads/pdf/1125750868628e92f5b72947.16519786.pdf> (Дата звернення: 25.06.2022).
- Царьов В. М. (2020). Особливості розвитку платформної економіки у контексті неоінституціональної теорії. *Стратегія економічного розвитку України*. № 47. С. 5-15. DOI: <https://doi.org/10.33111/sedu.2020.47.005.015>
- DOU (2022a). Українське ІТ в перший місяць війни. Понад 60% залишили свої домівки. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/ukrainian-it-during-war/> (Дата звернення: 25.06.2022).
- DOU (2022b). Українське ІТ на воєнних рейках – що відбувається з галуззю просто зараз і чого чекати після перемоги. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/ukrainian-it-during-the-war/> (Дата звернення: 25.06.2022).
- Aleksynska M. (2021). Digital Work in Eastern Europe: Overview of Trends, Outcomes, and Policy Responses. *International Labour Organization*. URL: https://www.ilo.org/global/publications/working-papers/WCMS_794543/lang--en/index.htm (Дата звернення: 20.05.2022).
- CEPS (2018) Industrial Relations and Social Dialogue in the Age of Collaborative Economy. Comparative report. URL: <https://www.ceps.eu/ceps-publications/industrial-relations-and-social-dialogue-age-collaborative-economy-comparative-report/> (Дата звернення: 20.05.2022).
- Chaibi L. (2020) Directive of the European Parliament and of the Council on digital platform workers. Proposal of directive from Mrs Leïla Chaibi, Member of employment and social affairs committee URL: <https://left.eu/content/uploads/2020/11/English.pdf> (Дата звернення: 22.05.2022).
- Eurofound (2018). Employment and working conditions of selected types of platform work. Research report. 86 p. URL: https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef18001en.pdf (Дата звернення: 20.05.2022).
- European Commission (2021). Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on improving working conditions in platform work. European Commission. Brussels. December, 9. URL: <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=24992&langId=en> (Дата звернення: 12.07.2022).
- ILO (2021). Can digital labour platforms create fair competition and decent jobs? *International Labour Organization*. URL: <https://ilo.org/infostories/Campaigns/WESO/World-Employment-Social-Outlook-Report-2021> (Дата звернення: 20.05.2022).
- ILO (2021a). The role of digital labour platforms in transforming the world of work. ILO Flagship Report. 285 p. URL: https://www.ilo.org/global/research/global-reports/weso/2021/WCMS_771749/lang--en/index.htm (Дата звернення: 20.05.2022).
- ILO (2022). The impact of the Ukraine crisis on the world of work: Initial assessments. Briefing Note. 11 p. URL: https://www.ilo.org/europe/publications/WCMS_844295/lang--en/index.htm (Дата звернення: 17.06.2022).
- WTO (2022). WTO Secretariat note examines impact of the crisis in Ukraine on global trade and development. URL: https://www.wto.org/english/news_e/news22_e/devel_08apr22_e.htm (Дата звернення: 12.07.2022).
- Zaloznova, Y., Pankova, O., Ostafiichuk, Y. (2020). Global and Ukrainian Labour Markets in the Face of Digitalization Challenges and the Threats of the COVID-19 Pandemic. *Virtual Economics*. № 3 (4), pp. 106-

130. DOI: [https://doi.org/10.34021/ve.2020.03.04\(6\)](https://doi.org/10.34021/ve.2020.03.04(6))

References

- Azmuk, N. A. (2019). Digital Employment platform as a new reality of modern economy: challenges and adaptation strategies. *Ekonomichnyi prostir*, 149, pp. 66-80. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/152-6> [in Ukrainian].
- Azmuk, N. A. (2019a). Employment transformation in the transition to a digital economy: global challenges and adaptation strategies. Kyiv: Znannia, 2019 [in Ukrainian].
- Azmuk, N. A. (2020). *Strategic directions to balance the development of national labor market and the digital economy*. (Extended abstract of doctor of science thesis). Institute of Industrial Economics of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv. 48 p. [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada Ukrainy (2022a). Law of Ukraine "On the organization of labor relations under conditions of martial law". Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada Ukrainy (2022b). Law of Ukraine "On Amendments to Certain Laws of Ukraine on the Functioning of Employment and Compulsory State Social Insurance in the Event of Unemployment during Martial Law". Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2220-20#Text> [in Ukrainian].
- Vyshnevsky, V. P., Harkushenko, O. M., Kni-aziev, S. I. and etc. (2020). *Digitalization of Ukrainian economy: transformational potential*. Kyiv: Institute of the Economy of Industry of the NAS of Ukraine [in Ukrainian].
- Vyshnevskiy, O. S. (2021). Digital platformization of strategic management of Ukrainian economy. *Econ. promisl.*, 3 (95), pp. 5-24. DOI: <http://doi.org/10.15407/econindus try2021.03.005> [in Ukrainian].
- Zhalilo, Ya. (2022). The basis of Ukraine's victory in the war of economic models. National Institute of Strategic Studies. Retrieved from <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidgruntya-peremohy-ukrayiny-u-viyni-ekonomichnykh-modeley> [in Ukrainian].
- Zaloznova, Y., & Azmuk, N. (2022). Human capital of Ukraine in the conditions of war: losses and gains. *Ekonomika ta suspilstvo*, 38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-59> [in Ukrainian]
- Kolot, A. (2021). *Work XXI: philosophy of change, challenges, vectors of development*. Kyiv: KNEU, 2021 [in Ukrainian].
- Kolot, A., & Herasymenko, O. (2020). Digital transformation and new business models as determinants of formation of the economy of nontypical employment. *Social and labour relations: theory and practice*, 10(1), pp. 33-54. DOI: [https://doi.org/10.21511/slrtp.10\(1\).2020.06](https://doi.org/10.21511/slrtp.10(1).2020.06) [in Ukrainian].
- Kolot, A., Herasymenko, O. (2021). "Labor 4.0" as an institution and platform for the development of neo-economy. *Neoeconomics and imperatives of business development*, pp. 146-80. Kyiv: KNEU, 2021 [in Ukrainian].
- Kolot, A., & Herasymenko, O. (2020). Digital transformation and new business models as determinants of formation of the economy of nontypical employment. *Social and labour relations: theory and practice*, 10(1), pp. 33-54. DOI: [https://doi.org/10.21511/slrtp.10\(1\).2020.06](https://doi.org/10.21511/slrtp.10(1).2020.06) [in Ukrainian].
- Kokhan, V.P. (2021). Digital platform as a tool of digital economy. *Pravo ta innovatsii*, 1 (33), pp. 29-34. DOI: [https://doi.org/10.37772/2518-1718-2021-1\(33\)-4](https://doi.org/10.37772/2518-1718-2021-1(33)-4) [in Ukrainian].
- Novikova, O. F., Pankova, O. V., Azmuk, N. A., & Kasperovich, O. Yu. (2021). Providing a New Quality of Working Life in Ukraine in the Conditions of Digitalization of the Economy: Conceptualization of Research. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, 2 (41), pp. 204-212. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.2\(41\).204-212](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.2(41).204-212) [in Ukrainian].
- Pankova, O. V., & Kasperovych, O. Yu. (2021). Ukrainian regulatory policy's target

- priorities to ensure decent working conditions in a platform economy. *Econ. promisl.*, 4 (96), pp. 21-40. DOI: <http://doi.org/10.15407/econindustry2021.04.021> [in Ukrainian].
- Pohorielova, O. S. (2020) Directions of reforming labor legislation in the context of the spread of digital work. *Pravo ta derzhavne upravlinnia*, 4, pp. 43-50. DOI: <https://doi.org/10.32840/pdu.2020.4.6> [in Ukrainian].
- Sakharuk, I. S. (2020). Prospects for legal regulation of labor activity of employees of digital platforms. *Naukovyi visnyk publichnoho ta pryvatnoho prava*, 6 (2), pp. 72-79. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.6-2.13> [in Ukrainian].
- Sotsialnyi rukh (2020). What does the new EU directive promise to gig workers? Retrieved from <https://rev.org.ua/chi-zaxistit-gig-pracivnikiv-nova-direktiva-yes/> [in Ukrainian].
- Sotsiolohichna hrupa «Reitynh» (2022). Ninth National Survey: Socio-Economic Problems during the War (April 26). Retrieved from https://ratinggroup.ua/research/ukraine/devyaty_obschenacionalnyy_opros_sotsialno-ekonomicheskie_problemy_vo_vremya_voyny_26_aprelya_2022.html [in Ukrainian].
- Fond «Demokratychni initsiatyvy» (2022a). Assessing the needs and expectations of the future of internally displaced persons and refugees. Analytical report №1. Retrieved from <https://dif.org.ua/uploads/pdf/1108543395628f2db973e3e0.29887914.pdf> [in Ukrainian].
- Fond «Demokratychni initsiatyvy» (2022b). Assessing the needs and expectations of the future of internally displaced persons and refugees. Analytical report №2. Retrieved from <https://dif.org.ua/uploads/pdf/1125750868628e92f5b72947.16519786.pdf> [in Ukrainian].
- Tsarov, V. M. (2020). Features of platform economy development in the context of neo-institutional theory. *Stratehiia ekonomichnoho rozvytku Ukrainy*, 47, pp. 5-15. DOI: <https://doi.org/10.33111/sedu.2020.47.005.015> [in Ukrainian]
- DOU (2022a). Ukrainian IT in the first month of the war. More than 60% left their homes. Retrieved from <https://dou.ua/lenta/articles/ukrainian-it-during-war/> [in Ukrainian].
- DOU (2022b). Ukrainian IT on military rails - what is happening to the industry right now and what to expect after the victory. Retrieved from <https://dou.ua/lenta/articles/ukrainian-it-during-the-war/> [in Ukrainian].
- Aleksynska, M. (2021). Digital Work in Eastern Europe: Overview of Trends, Outcomes, and Policy Responses. *International Labour Organization*. Retrieved from https://www.ilo.org/global/publications/working-papers/WCMS_794543/lang--en/index.htm.
- CEPS (2018). Industrial Relations and Social Dialogue in the Age of Collaborative Economy. Comparative report. Retrieved from <https://www.ceps.eu/ceps-publications/industrial-relations-and-social-dialogue-age-collaborative-economy-comparative-report/>
- Chaibi L. (2020). Directive of the European Parliament and of the Council on digital platform workers. Proposal of directive from Mrs Leïla Chaibi, Member of employment and social affairs committee. Retrieved from <https://left.eu/content/uploads/2020/11/English.pdf>
- Eurofound (2018). Employment and working conditions of selected types of platform work. Research report. Retrieved from https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef18001en.pdf.
- European Commission (2021). Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on improving working conditions in platform work. *European Commission*, Brussels, December 9. Retrieved from <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=24992&langId=en>
- ILO (2021). Can digital labour platforms create fair competition and decent jobs? *International Labour Organization*. Retrieved from <https://ilo.org/infostories/Campaigns/WE>

- SO/World-Employment-Social-Outlook-Report-2021
- ILO (2021a). The role of digital labour platforms in transforming the world of work. ILO Flagship Report. 285 p. Retrieved from https://www.ilo.org/global/research/global-reports/weso/2021/WCMS_771749/lang--en/index.htm.
- ILO (2022). The impact of the Ukraine crisis on the world of work: Initial assessments. Briefing Note. 11 p. Retrieved from https://www.ilo.org/europe/publications/WCMS_844295/lang--en/index.htm
- WTO (2022). WTO Secretariat note examines impact of the crisis in Ukraine on global trade and development. Retrieved from https://www.wto.org/english/news_e/news_22_e/devel_08apr22_e.htm
- Zaloznova, Y., Pankova, O., & Ostafiichuk, Y. (2020). Global and Ukrainian Labour Markets in the Face of Digitalization Challenges and the Threats of the COVID-19 Pandemic. *Virtual Economics*, 3 (4), pp. 106-130. DOI: [https://doi.org/10.34021/ve.2020.03.04\(6\)](https://doi.org/10.34021/ve.2020.03.04(6))

Оксана Владимировна Панькова,

канд. соц. наук, доцент

Институт экономики промышленности НАН Украины
ул. Марии Капнист, 2, г. Киев, 03057, Украина

E-mail: pankovaiep@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-2003-8415>;

Александр Юрьевич Касперович,

младший научный сотрудник

Институт экономики промышленности НАН Украины
ул. Марии Капнист, 2, г. Киев, 03057, Украина

E-mail: a_kasp@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-1169-9681>

ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНОЙ И ПРАВОВОЙ ЗАЩИЩЕННОСТИ ПЛАТФОРМЕННЫХ ЗАНЯТЫХ И ПРИОРИТЕТЫ РЕГУЛЯТОРНОЙ ПОЛИТИКИ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ ВОЕННОГО ПОЛОЖЕНИЯ

На основе анализа и обобщения результатов экспертного опроса, в подготовке и проведении которого авторы принимали непосредственное участие, исследованы проблемы и возможности создания системы социальной и правовой защиты работающих в платформенном сегменте занятости в Украине с учетом условий военного положения и потребностей послевоенного восстановления страны.

Определены основные причины, препятствующие правовой и социальной защищенности платформенных работников. Ключевыми среди них являются следующие: правовая неопределенность статуса субъектов трудовых платформ (как платформенных работников, так и самих трудовых платформ); низкие возможности коллективного представительства интересов занятых на платформах; нежелание работников официально регистрироваться и декларировать свои доходы. Определена совокупность факторов социального, информационно-коммуникативного, организационно-управленческого и технического характера, возникающих в процессе взаимодействия субъектов платформенной экономики и усиливающих социальную и правовую незащищенность платформенных занятых. Полученные результаты проинтерпретированы в контексте введения военного положения в Украине.

Установлено, что базовой предпосылкой формирования действенной системы социальной и правовой защиты платформенных занятых является создание законодательно регламентированной системы взаимодействия субъектов платформенного сегмента занятости. Это требует соответствующего нормативно-правового, организационно-управленческого

обеспечения, формализации и выхода из «тени» отношений на трудовых платформах, создания механизмов устойчивого представительства интересов субъектов платформенной экономики. Обоснованы качественные характеристики эффективной системы обеспечения правовой и социальной защиты занятых на цифровых платформах, а также приоритетность ключевых мер по обеспечению эффективности процесса их социальной защиты.

Разработана схема концептуализации процесса формирования регуляторной политики, ориентированная на возможности обеспечения социальной и правовой защищенности работников, занятых на платформах. Авторская разработка согласуется с основными положениями Директивы об улучшении условий труда работников цифровых платформ для стран Европы. Определены и обоснованы приоритетные направления регуляторной политики в контексте смягчения влияния военного положения на рынок труда и перспектив последующего послевоенного восстановления Украины.

Ключевые слова: платформенная экономика, военное положение и послевоенное восстановление, трудовые платформы, платформенная занятость, социально-трудовые отношения, социальная и правовая защита.

JEL: E24, E26, E27, J21, J23

Oksana V. Pankova,

Phd in Sociologics, Associate Professor
Institute of Industrial Economics of NAS of Ukraine
2 Maria Kapnist Street, Kyiv, 03057, Ukraine
E-mail: pankovaiep@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-2003-8415>;

Olexandr Yu. Kasperovich,

Junior Researcher
Institute of Industrial Economics of the NAS of Ukraine,
2 Maria Kapnist Street, Kyiv, 03057, Ukraine
E-mail: a_kasp@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-1169-9681>

FEATURES OF SOCIAL AND LEGAL PROTECTION OF EMPLOYEES ON LABOR PLATFORMS AND DIRECTIONS OF FORMATION OF REGULATORY POLICY OF UKRAINE UNDER CONDITIONS OF MARTIAL LAW

The article explores and reveals the problems and opportunities for creating an effective system of social and legal protection of workers in the platform segment of employment in Ukraine, grounding on the analysis and generalization of results of the expert survey, in the preparation and conduct of which the authors were directly involved. The conditions of the military conflict and the needs of postwar reconstruction of Ukraine are also taken into account.

The main reasons hindering the legal and social protection of platform workers are identified. The key ones among them are the following: legal uncertainty of the status of subjects of labor platforms (both platform workers and labor platforms themselves); low opportunities for collective representation of the interests of employees on the platforms; reluctance of employees to officially register and declare their income. Also, a set of factors of a social, informational, communicative, organizational, managerial and technical nature was revealed. These factors arise in the process of interaction of the subjects of the platform economy and increase the social and legal insecurity of the platform employees. The obtained results were interpreted by the authors in the context of the martial law in Ukraine.

It is stated that the basic prerequisite for the development of an effective system of social and legal protection of platform employees is the creation of a legally regulated system of interaction

between subjects of the platform economy, which requires appropriate regulatory, organizational and management support, formalization and exit from the "shadow" of relationships on labor platforms, implementation of mechanisms of sustainable representation of interests of the subjects of the platform economy. The vision of the main characteristics of the effective system of ensuring the legal and social protection of platform workers and priority of key measures to ensure the effectiveness of their social protection process are substantiated.

Basing on the generalization of the results of the research conducted, the authors have developed a scheme of conceptualization of the regulatory policy development process, which is focused on the possibility of ensuring the social and legal protection of platform workers. The authors' proposals are consistent with the main guidelines of the proposals for Directive on improving the working conditions in platform work for EU. The authors also defined and substantiated the priority areas of regulatory policy in the context of mitigating the impact of martial law on the labor market and of the prospects for further post-war restoration of Ukraine.

Keywords: platform economy, martial law and post-war restoration, labor platforms, platform employment, social and labor relations, social and legal protection.

JEL: E24, E26, E27, J21, J23

Формат цитування:

Панькова О. В., Касперович О. Ю. (2022). Проблеми соціальної та правової захищеності платформних зайнятих і пріоритети регуляторної політики України в умовах воєнного стану. *Економіка промисловості*. № 2 (98). С. 91-117. DOI: <http://doi.org/10.15407/econindustry2022.02.091>

Pankova, O. V., & Kasperovich, O. Yu. (2022). Features of social and legal protection of employees on labor platforms and directions of formation of regulatory policy of Ukraine under conditions of martial law. *Econ. promisl.*, 2 (98), pp. 91-117. DOI: <http://doi.org/10.15407/econindustry2022.02.091>

Надійшла до редакції 28.07.2022 р.